

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Zuzana Husarovičová

Pastorační péče o adolescenty ve spirituální krizi

Pastoral care of adolescents in spiritual crisis

Autoreferát doktorské disertační práce

Praha, 2010

Předkladatel disertační práce:

Mgr. Zuzana Husarovičová

Doktorský studijní program:

Teologie

Studijní obor:

Husitská teologie

Školitel:

prof. ThDr. Ján Liguš, Ph.D.

Oponenti disertační práce:¹

.....

.....

.....

Obhajoba disertační práce se koná dne²

v.....na.....

.....

.....

před komisí pro obhajobu disertační práce. Předsedou komise byl jmenován

.....

**Předseda
oborové rady:**

**Děkan
fakulty:**

UK v Praze HTF

UK v Praze HTF

¹ Vyplní oddělení vědy

² Vyplní oddělení vědy

„...krize jsou přirozenými průvodci života, jsou jako balvany v řečišti, které toku života dávají spád, dynamiku a zajímavost. Život bez krizí a zkoušek by byl jako líný, rozbahnělý potok či umělá nádrž se zatuchlou stojatou vodou. Nemá valný smysl jen naříkat a pátrat v minulosti po vinících krizí a hledat marně cestu zpátky... Krize jsou příležitostí růst a zrát, tak tomu bylo zřejmě vždycky, včetně oné „první krize důvěry“ a následného konfliktu lidí s Bohem, o čemž vyprávějí první stránky bible...“³

Tomáš Halík

Stromu zbývá naděje. Krize jako šance

³ HALÍK, Tomáš. *Stromu zbývá naděje. Krize jako šance*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Cit. ze s. 44 – 45.

ÚVOD

Již samotný název předkládané disertační práce prozrazuje její hlavní poslání, jímž je objasnění tématu pastorační pomoci dospívajícím, kteří se dostanou do konfrontace se spirituální krizí. Adolescenti, neboli dospívající, jsou z hlediska krizových stavů velmi ohroženou skupinou. Jejich vývojovým úkolem je dosažení stavu „dospělosti“, což bývá v mnoha případech provázeno bouřlivými zápasy a problémy. V tomto „mezidobí“ musí totiž adolescent dosáhnout především vlastní identity vzhledem k okolnímu světu, vrstevnické skupině i k sobě samému.⁴ Je třeba, aby se naučil ovládat své emoce a impulsy, cvičil se ve správných úsudcích a důležitých rozhodováních. Veškerý tento proces navíc probíhá na pozadí hormonální bouře a prosazování nezávislosti. Mnohdy jsou však úsudky a závěry, ke kterým adolescenti dospějí velmi kreativní a až neuvěřitelně hlubokomyslné.

V rámci tohoto „hledání identity“ v Eriksonovském slova smyslu, které je mnohdy navíc ztíženo negativními vnějšími okolnostmi jako je rozvod rodičů, smrt blízkého člověka, neúspěch ve studiu apod., se adolescenti musejí vypořádat i se svou „spirituální stránkou osobnosti“. Někteří jsou více, jiní méně, duchovně založeni, přesto si však skoro všichni kladou otázky existenciálního charakteru, otázky po smyslu bytí a zajímají se také o oblast transcendentna. Aktuálnost takovýchto témat je v období adolescence daleko vyšší než v jakémkoli jiném věku a každý, kdo s dospívajícími pracuje, by na ně měl být připraven.

Nesnadnost tohoto období je jedním z důvodů, proč je práce s dospívajícími velkou výzvou také pro církevní společenství. Mladá generace stála vždy v centru zájmu církví, především jako objekt pastorační a výchovné.⁵ S nástupem dvacátého století se stále více ustanovovala mládež jako samostatná sociální skupina, což vedlo postupně ke změně vztahu k mládeži i v rámci církví. V současnosti se však setkáváme s faktem, že stále více mladých lidí, které můžeme považovat za nábožensky založené, případně hledající, nepatří k aktivním členům nějaké církve nebo společenství. Jejich

⁴ BLOOM, Sandra L. *The Gulf War as Adolescent Crisis*. The Journal of Psychohistory, 1991, roč. 19, č. 1. Vol. cit. ze s. 85 – 96. V této disertační práci používám transkripci citací originálních anglických či německých textů formou volného překladu do češtiny, avšak s přesným zachováním původního smyslu.

⁵ KAPLÁNEK, Michal. *Pastorační mládež*. 1. vyd. Praha : Salesiánská provincie, 1999. Vol. cit. ze s. 25 – 29.

zájem se postupně posouvá směrem ke spiritualitě niterné, neorganizované, blízké východním spiritualitám. To však nemusí ještě znamenat katastrofu pro křesťanské církve, naopak můžeme v současné situaci spatřovat velkou výzvu pro oblast církevní práce s mládeží, jejímž cílem je pomoci mladému člověku k setkání s živým Ježíšem přítomným v církvi.⁶

Základem této práce je duchovní neboli pastýřská či pastorační péče. Duchovní péče je srdcem všech ostatních církevních činností, všechny ostatní činnosti prostupuje, protože staví konkrétního člověka v konkrétních problémech před Ježíše Krista a řeší s ním jeho životní úkoly.⁷ Pastorační péče je posilování víry a zvládnání osobních problémů a životních krizí z pozice víry. Smyslem pastorační péče je odpovědnost za víru a život bližního. Je třeba mladým lidem ukázat, že život má smysl i ve chvílích, kdy se nám zdá vše bezcenné, kdy jsme na pokraji.⁸ Víra nám dává sílu překonat a zvládnout těžké situace, i když už všechny lidské možnosti ztroskotaly.

Současní dospívající bojují s řadou problémů, potýkají se dnes a denně se zoufalstvím, lhostejností, drogami a mnoha dalšími. Naléhavost a aktuálnost adolescentních krizí spočívá především ve zvýšeném riziku suicidiálního chování této věkové skupiny. Zároveň vyšší procento případů spirituálních krizí staví také církve před důležitý úkol pomáhat dospívajícím najít cestu z jejich potíží. Pastorační doprovázení mládeže je velkým církevním posláním. Církve zároveň musí hledat cestu jak dnešní mladé lidi správně oslovit a jak jim adekvátně pomoci v jejich osobních krizích. Církve je tu pro lidi ne lidi pro církve. Adolescenti nejsou jiní než bývali kdysi, ale dnešní doba je jiná. Proto se někdy musí i církve přizpůsobit době a reagovat na poptávku ze strany dospívajících. „Církve chápe práci s mládeží jako součást své služby spolu s mladými lidmi, mezi mladými lidmi a pro mladé lidi. Pastorace je nabídkou pro všechny lidi, zejména pro trpící. Pastorace mládeže je nesobeckou

⁶ BALÍK, Jan. (ed.) *Pastorační plán Sekce pro mládež České biskupské konference*. 1. vyd. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2002. Vol. cit. ze s. 24 – 25.

⁷ RUTRLE, Otto. *Pomoc nejzávažnější*. 2. vyd. Praha : Ústřední rada církve československé v Praze-Dejvicích, 1948. Vol. cit. ze s. 28.

⁸ JOSUTTIS, Manfred. *Kraft durch Glauben : Biblische, therapeutische und esoterische Impulse für die Seelsorge*. 1. vyd. München : Gütersloher, 2008. Vol. cit. ze s. 133.

službou církve mládeži. Cílem pastorační práce jsou všichni mladí lidé a to zejména ti, kteří potřebují pomoc.“⁹

Adolescentními krizemi se zabývám už několik let. Podílela jsem se na dvou výzkumných záměrech věnujících se adolescentní populaci a zároveň jsem publikovala několik článků k tomuto tématu.¹⁰ Současně jsem s dopívajícími pracovala i prakticky v rámci volnočasových a prázdninových aktivit. Tato disertační práce navazuje na mou diplomovou práci pojednávající o adolescentních krizích v obecnější rovině.

Předkládaná disertační práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to na teoretickou a empirickou (resp. praktickou). Teoretická část byla vypracována především na základě prostudované literatury a hlavním tématem jsou adolescenti, jejich problémy, vztah k církvi i spiritualitě a hlavně péče o ně v rámci církevní pastorační práce jako řešení výše uvedených problémů. Mezi cíle teoretické části patří jednak vymezení problematiky a definice hlavních pojmů týkajících se tématu této práce, kterými jsou: adolescence, spiritualita, krize a pastorační práce, jednak charakteristika adolescence jako vývojového stádia v životě člověka a deskripce jeho nejčastějších problémů včetně vztahu ke spiritualitě. Dále si práce kladla za cíl popsat fenomény individuální

i společenské náboženské krize, a to především krize týkající se oblasti spirituality ve vztahu k mladým lidem. Hlavním cílem je podrobný rozbor a popis pastorační péče jako řešení spirituálních problémů dospívajících.

Empirická část práce sestává z dvou menších celků. První představují dva příběhy ze života, které vznikly na základě rozhovorů s mladými lidmi. Druhým je dotazníkový výzkum, jež probíhal mezi pastoračními pracovníky církve Československé husitské a církve Římskokatolické. Mezi konkrétní cíle praktické části patří představení nejčastější podoby a průběhu spirituální krize a také zjištění a zmapování stavu pastorační péče o mladé lidi v našich podmínkách na základě interpretace dotazníkového šetření.

⁹ MARTINEK, Michael et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. [CD-ROM]. 1. vyd. Praha : Jabok, 2008. ISBN 978-80-904137-2-6.

¹⁰ Viz „Seznam publikovaných prací, které se vztahují se zkoumané problematice“.

V teoretické části používám především odborně kritický způsob práce s textem. Konkrétně se jedná o kombinaci analytické metody, čili citace a interpretace odborné literatury, explikační metody, neboli vysvětlení postupů a myšlenek a deduktivní metody, tedy vyvozování závěrů z uvedených fakt. V empirické části pracuji s metodou kazuistické studie konkrétních událostí a s analýzou výsledků dotazníkového šetření. Zde stanovuji vědecké hypotézy, které se následně potvrzují nebo naopak vyvrací.

Předmět disertační práce zasahuje hned do několika vědních oborů. Na prvním místě se jedná o pastorační péči, která patří do oblasti praktické teologie, ale téma se dotýká také vývojové psychologie, psychoanalýzy, krizové intervence, pedagogiky, religionistiky nebo filosofie. Podstatné je, že se soustředí na mladé lidi, kteří se v rámci svého vývoje dostávají do konfliktů souvisejících se spirituální oblastí. Jak již bylo řečeno, tento problém není v adolescenci ničím výjimečným, přesto stojí mimo hlavní zájem současného vědeckého bádání. Abychom byli schopni v rámci pastorační péče fundovaně pomáhat, je třeba se s tematikou adolescentů a spirituálních krizí více seznámit. Úkolem této práce je především popsat nejrůznější aspekty spirituální adolescentní krize, fenomény, které se k ní váží a které ji přímo i nepřímo ovlivňují, dále se snaží přiblížit svět adolescentů, jejich problémů a na závěr popisuje různé metody a podoby pastorační péče jako východiska z krize a pomoci k dosažení větší životní spokojenosti jedince. Charakter práce je také veden snahou tematizovat a komplexně podat problematiku spirituálně laděných krizí pro potřeby duchovních k vykonávání pastorační péče. Práce, která by uchopovala pastorační péči v této specifické rovině u nás jednoznačně chybí. Proto je tato práce též určena pastoračním pracovníkům, kteří přicházejí pravidelně do styku s dospívajícími.

OBSAH A STRUKTURA PRÁCE

Tato disertační práce s názvem „Pastorační práce o adolescenty ve spirituální krizi“ sestává ze dvou hlavních částí, a to teoretické části a empirické, resp. praktické části. Navíc je členěna podle obsahově-věcných celků do šesti kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. Každá kapitola končí shrnutím nejdůležitějších poznatků zkoumané oblasti.

Teoretická část je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V úvodní kapitole s názvem „Vymezení pojmů“ definuji a popisuji čtyři hlavní pojmy stěžejní pro tuto disertační práci. Jedná se o „adolescenci“, „spiritualitu“, „krizi“ a „pastorační péči“. U každého termínu je stanoven původ slova, jeho definice, historie, chápání a další podstatné skutečnosti, které se k němu bezprostředně vztahují.

Úkolem druhé kapitoly, jež jsem nazvala „Adolescentní věk, jeho problémy a pomoc s řešením“ bylo přiblížit svět adolescentů, tzn. jaké jsou hlavní vývojové změny, ke kterým v tomto věku dochází, jak se s nimi adolescenti vypořádávají, jakou roli hraje v jejich životě rodina a jaký je vývoj jejich víry. Dále se tato kapitola zabývá adolescentními krizemi, jednak tzv. krizí identity, termínem pocházejícím od Erika Eriksona, jednak nejčastějšími adolescentními problémy jakými jsou psychická onemocnění, závislosti a sebevražedné chování.

Třetí kapitola s názvem „Fenomény krize víry“ pojednává o fenoménech krize víry z různých úhlů pohledu. Věnuji se v ní proměnám spirituality, ohrožení v podobě ateismu a sekt, krizi v biblickém pojetí a otázkám smrti. Hlavním tématem kapitoly je část zabývající se spirituálními krizemi u adolescentů s přihlédnutím k fideistické a psychospirituální krizi. Na závěr zdůrazňuji, že krize mají v lidském životě svůj neopomenutelný význam a zabývám se také strategiemi jejich zvládnutí v adolescentním věku.

Ve čtvrté, klíčové, kapitole s názvem „Pastorační péče o adolescenty jako řešení jejich spirituálních krizí“ se podrobně věnuji různým aspektům pastorační péče o adolescenty. Kapitola začíná obecnějšími tématy, jako je vymezení pastorační péče v rámci praktické teologie, historický a biblický pohled. Dále pokračuje konkrétními

metodami pastorační péče, jejím posláním, charakteristikou pastoračního pracovníka a vymezuje postavení adolescentů v rámci křesťanského společenství. Poté následuje popis pastorační péče o mládež v CČSH a v katolických i evangelických církvích. Na závěr se věnuji zásadám pastorační péče v krizových stavech a překážkám, na které v pastoraci narážíme.

Empirická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První s názvem „Dva příklady ze života“ je relativně krátká a sestává ze dvou příběhů mladých lidí, kteří prošli určitou formou spirituální krize. V jejím konci je uvedena stručná interpretace nejdůležitějších poznatků vyplývajících z těchto příběhů.

Poslední, šestá, kapitola „Dotazníkový výzkum“ se věnuje interpretaci výsledků dotazníkového šetření. Na jejím začátku byly stanoveny hypotézy, které se v závěru kapitoly vesměs potvrdily. Dále jsou vymezeny použité metody, způsob sběru dat, cíle výzkumu a charakteristika dotazovaných. Interpretace výsledků mapuje situaci pastorační péče o mladé u nás a je rozdělena do čtyř hlavních skupin: témata obecnější pastorační činnosti v náboženských obcích; vztah adolescentů k církvi; hodnoty mladých lidí, problémy a témata, která je zajímají. Poslední část se věnuje čistě spirituálním krizím, tj. jaká je jejich podoba a jaké jsou zásady krizové intervence. Na závěr kapitoly je připojena odborná diskuse, kde jsou získané výsledky konfrontovány s poznatky odborné literatury.

Po šesté kapitole následuje závěr, jmenný rejstřík, seznam použité literatury, shrnutí v německém jazyce a přílohy, tj. vzor dotazníku a grafická vyobrazení zjištěných výsledků.

V práci se podařilo dosáhnout stanovených cílů. Vymezila jsem problematiku a definovala hlavní termíny. Dále jsem charakterizovala adolescenci jako samostatné vývojové stádium v životě člověka a podrobně popsala jeho nejčastější problémy. Věnovala jsem se fenoménům individuální i společenské náboženské krize, jejím proměnám a zdůraznila jsem krizi víry a spirituality. Práce si především kladla za cíl ukázat pastorační péči jako řešení spirituálních krizí u adolescentů. Klíčová kapitola se zabývá způsoby práce s mladými lidmi v rámci církve a jmenuje hlavní zásady pro pastoraci mládeže v krizových stavech včetně stavů spirituálních krizí. V empirické části se poté zabývám konkrétními formami, jež může spirituální krize nabývat.

TEORETICKÝ A PRAKTICKÝ PŘÍNOS DISERTAČNÍ PRÁCE

Na základě nedostatku české literatury pojednávající o adolescentních spirituálních krizích je základní intencí předkládané doktorské disertační práce doplnění této absence. Zároveň práce podrobně mapuje domácí i zahraniční literaturu, která má vztah ke zkoumané problematice a nabízí tak ucelený přehled v oblasti pastorační péče o adolescenty a adolescentních spirituálních krizí.

Duchovní pracující s adolescenty jsou často konfrontováni s realitou světa dospívajících, který se jim může jevit jako málo pochopitelný. Zároveň je však od duchovních aktivní práce s mládeží očekávána, a to jak ze strany církve, tak ze strany široké veřejnosti. Duchovní jsou mnohdy vytaveni tlaku na svou osobnost a je třeba, aby byli připraveni adekvátně reagovat. Hlavní nebezpečí veškerých adolescentních krizí spočívá především ve zvýšeném suicidiálním riziku, kterému může fundovaně připravený duchovní včas zabránit.

Praktický přínos práce spočívá zejména v přehledu současného stavu církevní práce s mládeží v našem českém prostředí. Mezi hlavní fakta, která v souladu s odbornou literaturou potvrzuje i můj empirický výzkum, patří např. zjištění, že je mezi mladými velmi rozšířen zájem o Boha, transcendentní témata a další duchovní hodnoty, ale že je dospívající často hledají právě mimo církve a o církvi samotné toho vědí jen málo. Největším ohrožením pro dnešní adolescenty jsou dle názorů většiny duchovních média zprostředkovávající nesprávné vzory a celková atmosféra naší současné společnosti, jež je silně zaměřena na konzum a výkon. Nejčastější příčinou neboli spouštěcím impulzem adolescentních krizí jsou problémy v rodině, ať už se jedná o rozvod rodičů, úmrtí, nedostatek pozornosti či nějaké neshody mezi jejími členy.

K dalším přínosům práce patří vymezení čtyř možných podob spirituální adolescentní krize, zjištění, že spirituální krize u adolescentů má velmi úzkou souvislost s krizí identity, jak ji definuje Erik Erikson, dále stanovení zásad pastoračního doprovázení mladého člověka v krizi a také zdůraznění pozitivního aspektu krizových stavů.

SEZNAM PUBLIKOVANÝCH PRACÍ, KTERÉ SE VZTAHUJÍ KE ZKOUMANÉ PROBLEMATICE

Husarovičová, Zuzana. *Sensation of forest environment by the adolescent population*.
In: MENDELNet 2005. Brno : MZLU, 2005. s. 39 – 42. ISBN 80-7157-902-5.

Husarovičová, Zuzana. *Adolescent Eco-spirituality*. In: MENDELNet 2006. Brno:
MZLU, 2006. s. 212. ISBN 80-7375-000-7.

V tisku:

Husarovičová, Zuzana. *Jak dnes pracujeme s adolescenty v církvi?*

POUŽITÁ LITERATURA

MONOGRAFIE:

ACHELIS, E. Chr. *Einleitung. Die Lehre von der Kirche und ihren Ämtern Katechetik-Homiletik-Poimenik*. 1. vyd. Bd. 1. Freiburg : Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr, 1890. 549 s.

ADAMS, Jay E. *Befreiende Seelsorge*. 1. vyd. Giessen : Brunnen, 1972, 236 s. ISBN 3-7655-0280-4.

ADAMS, Jay E. *Handbuch für Seelsorge*. 1. vyd. Giessen : Brunnen, 1976. 334 s. ISBN 3-7655-0389-4.

AFFOLDERBACH, Martin. *Kirchliche Jugendarbeit im Wandel : Analysen zur Bibelfrömmigkeit*. 1. vyd. München : Kaiser, 1977. 274 s. ISBN 3-459-01120-3.

ALLEN, Bret L. *20 klíčových principů ve službě mladým lidem*. Přel. Miriam Süß. 1. vyd. Albrechtice : Křesťanský život, 2008. 200 s. Orig.: Completing the „Big Picture“ of Youth Ministry. ISBN 978-80-7112-131-2.

ALTRICHTER, Michal. AMBROS, Pavel, HOFÍREK, Pavel et al. *Fórum pastorálních teologů II*. 1. vyd. Olomouc : Velehrad, 2002. 151 s. ISBN 80-86045-81-1.

AMBROS, Pavel, BOTEK, Libor, DUNDA, Marek et al. *Fórum pastorálních teologů IV*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 94 s. ISBN 80-244-0993-3.

AMBROS, Pavel, GALIS, Tomáš, KAPLÁNEK, Michal et al. *Fórum pastorálních teologů I*. 1. vyd. Olomouc : Velehrad, 2000. 135 s. ISBN 80-86045-61-7.

AMBROS, Pavel, HOLUB, Tomáš et al. *Fórum pastorálních teologů VI*. 1. vyd. Olomouc : Velehrad, 2007. 207 s. ISBN 978-80-86715-81-0.

AMBROS, Pavel, JARAB, Josef, KŘIŠŤAN, Alois et al. *Úkoly pastorační činnosti církve a pastorální teologie v Českých zemích*. 1. vyd. Olomouc : Centrum Aletti, 1997. 43 s. ISBN 80-86045-10-2.

ARISTOTELÉS. *Politika*. Přel. Antonín Kříž. 2. vyd. Praha : Petr Rezek, 1998. 499 s. ISBN 80-86027-10-4.

ARNOLD, Franz Xaver, RAHNER, Karl, SCHURR, Viktor et al. *Handbuch der Pastoraltheologie*. 2. zkontrolované vyd. Band II/2. Freiburg : Herder, 1971. 426 s.

- ARNOLD, Franz Xaver, KLOSTERMANN, Ferdinand, RAHNER, Karl et al. *Handbuch der Pastoraltheologie*. 2. zkontrolované vyd. Band III. Freiburg : Herder, 1972. 678 s. ISBN 3-451-14661-4.
- BALÍK, Jan. *Na cestě s mladými*. 1. vyd. Praha : Paulínky, 2004. 503 s. ISBN 80-86025-76-4.
- BALÍK, Jan. *Cesta k domovu: svědectví o diecézních centrech života mládeže*. 1. vyd. Praha : Paulínky, 2002. 129 s. ISBN 80-86025-48-9.
- BECKER, Ingeborg, BIERITZ, Karl-Heinrich, BLÜHM, Reimund et al. *Handbuch der Seelsorge*. 3. vyd. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1983. 619 s. Lizenz 420.205-5-83.
- BENEŠ, Jiří. (ed.) *Otevřené dveře. Soubor statí katedry biblistiky*. 1. vyd. Brno : L. Marek, 2010. 298 s. ISBN 978-80-87127-27-8.
- BENEŠ, Ladislav, HORÁKOVÁ, Gabriela. (ed.) *Duchovní péče ve zdravotnických zařízeních*. 1. vyd. Praha : Synodní rada Českobratrské církve evangelické a ETF UK, 2000. 91 s.
- BIERITZ, Karl-Heinz. *Grenzgebiet : Praktische Theologie zwischen Kultur und Kirche*. 1. vyd. Münster : LIT Verlag, 2005. 330 s. ISBN 3-8258-8428-7.
- BLOTH, Peter C. *Handbuch der Praktischen Theologie*. 1. vyd. 3. Band. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1983. 648 s. ISBN 3-579-00208-2.
- BOSSHART, Walter. *Gesprächsführung - praktisch : Anregungen zur Methodik der Gruppenarbeit*. 1. vyd. Basel : Friedrich Reinhardt, 1976. 41 s. ISBN 3-7245-0373-3.
- BRUNTON, Paul. *Duchovní krize člověka*. Přel. Růžena Formánková, Antonie Krejčová. 1. vyd. Frýdek-Místek : IRIS RR, 2003. 272 s. Orig.: The Spiritual Crisis of Man. ISBN 80-85888-25-4.
- BUCHBERGER, Michael. *Lexikon für Theologie und Kirche*. 2. přepracované a rozšířené vyd. Band 1 – 10. Freiburg : Herder, 1957 – 1965.
- BUKOWSKI, Peter. *Budu s tebou ... : role bible v pastýřském rozhovoru*. Přel. Hana Coufalová, Ondřej Macek, Ladislav Beneš. 1. české vyd. Praha : Mlýn, 2008. 97 s. Orig.: Die Bibel ins Gespräch bringen. Erwägungen zu einer Grundfrage der Seelsorge. ISBN 978-80-86498-29-4.
- BUTTA, Tomáš, KUČERA, Zdeněk et al. *90 let Církve československé husitské : sborník*. 1. vyd. Praha : CČSH, 2010. 408 s. ISBN 978-807000-047-2.

BUSCH, Wilhelm. *Verkündigung im Angriff : Gesammelte Aufsätze über Jugendarbeit, Kirche, Theologie und Pietismus*. 1. vyd. Wuppertal : Aussaat, 1968. 196 s.

CAMPBELL, R. J. *A spiritual pilgrimage*. 1. vyd. London : Williams and Norgate, 1916. 339 s.

CUSKELLY, E. J. *Současná spiritualita : Duchovní život z hlediska moderní psychologie*. Přel. Terezie Brichtová. 1. české vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1994. 263 s. ISBN 80-85527-70-7.

DIETRICH, Michael. *Handbuch Psychologie & Seelsorge*. 6. vyd. Wuppertal : R. Brockhaus Verlag, 2000. 383 s. ISBN 3-417-24607-5.

DURCHÁNEK, Miroslav, HORSKÝ, Rudolf. *Radostné křesťanství*. 1. vyd. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1968. 152 s.

DOLISTA, Josef. *O podstatě kněžské služby*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998. 95 s. ISBN 80-7192-016-9.

EBERTOVÁ, Anežka. *Úvod do sociální theologie*. 1. vyd. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1967. 126 s.

EIS, Zdeněk. *Krise všedního dne*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 128 s. ISBN 80-85424-56-8.

ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Přel. Filip Karfík. 2. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2006. 148 s. Orig.: Sacré et le profane. ISBN 80-7298-175-7.

ENGEMANN, Wilfried. *Handbuch der Seelsorge : Grundlagen und Profile*. 1. vyd. Leipzig : Evangelische Verlagsanstalt, 2007. 531 s. ISBN 978-3-374-02515-2.

ERHARTER, Helmut, WIENER, Josef. *Jugendpastoral – Aufgabe der gesamten Kirche*. 1. vyd. Wien : Herder, 1976. 143 s. ISBN 3-210-24.514-2.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Přel. Jan Valeška. 1. vyd. Praha : Argo, 2002. 987 s. Orig.: Childhood and society. ISBN 80-7203-380-8.

ERIKSON, Erik H. *Identity and the Life Cycle*. New York : W. W. Norton, c1980. 191 s. ISBN 0-393-31132-5.

ERIKSON, Erik H. *Jugend und Krise. Die Psychodynamik im sozialen Wandel*. Přel. Marianne von Eckardt-Jaffé. 1. vyd. Stuttgart : Ernst Klett Verlag, 1970. 344 s. Orig.: Identity. Youth and Crisis.

ERIKSON, Erik H. *Mladý muž Luther*. Přel. Michal Černoušek. 1. vyd. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1996. 199 s. Orig.: Young man Luther. ISBN 80-901601-6-6.

ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Přel. Jiří Šimek. 1. české vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 128 s. Orig.: Life cycle completed. ISBN 80-7106-291-X.

FILIPI, Pavel. *Církev a církve*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 188 s. ISBN 80-85959-58-5.

FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996. 197 s. ISBN 80-85959-10-0.

FRAAS, Hans-Jürgen. *Die Religiosität des Menschen. Ein Grundriß der Religionspsychologie*. 2. vyd. Göttingen : Vandenhoeck u. Ruprecht, 1990. 336 s. ISBN 3-525-03274-9.

FRANKL, Viktor E. *Psychoterapie pro laiky*. Přel. Vladimír Smékal. 1. vyd. Brno : Cesta, 1998. 158 s. Orig.: Psychoterapie für den Laien. ISBN 80-85319-80-2.

FREUD, Anna. *Já a obranné mechanismy*. Přel. Petr Babka. 1. vyd. Praha : Portál, 2006. 119 s. Orig.: Ego and the mechanisms of defence. ISBN 80-7367-084-4.

FRIEDBERGER, Walter. *Kirche lebt mit der Jugend*. 1. vyd. München : Don Bosco Verlag, 1984. 118 s. ISBN 3-7698-0513-5.

FRÖHLICH, Roland. *Dva tisíce let dějin církve*. Přel. Ondřej Bastl, Tomáš Bastl. 2. vyd. Praha : Vyšehrad, 2008. 303 s. Orig.: Lebendige Kirchengeschichte: die Erfahrung von 2000 Jahren. ISBN 978-80-7021-964-5.

FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity*. Přel. Bedřich Placák. 2. vyd. Praha : Aurora, 2007. 520 s. Orig.: Anatomie der menschlichen Destruktivität. ISBN 978-80-7299-089-4.

FROHNHÖFER, Martin. *Jugendtreff : 29 Praktische Vorschläge für die offene Jugendarbeit in der Gemeinde*. 1. vyd. Breisgau : Verlag Herder Freiburg, 1982. 96 s. ISBN 3-451-19686-7.

GASSET, José Ortega. *Vzpouřa davů*. Přel. Václav Černý. 1. vyd. Praha : Naše Vojsko, 1993. 158 s. Orig.: Rebelion de las masas. ISBN 80-206-0072-8.

GÖHLERT, Fr.-Christoph, KÜHN, Frank. *Od návyku k závislosti*. Přel. Dagmar Libelová. 1. vyd. Praha : Ikar, 2001. 143 s. Orig.: Vom Missbrauch zur Sucht. ISBN 80-7202-950-9.

GRÄB, Wilhelm, WEYEL, Birgit. (ed.) *Handbuch praktische Theologie*. 1. vyd. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus, 2007. 871 s. ISBN 978-3-579-08018-5.

GRETHLEIN, Christian, SCHWIER, Helmut. *Praktische Theologie : eine Theorie- und Problemgeschichte*. 1. vyd. Leipzig : Evangelische Verlagsanstalt, 2007. 825 s. ISBN 978-3-374-02514-5.

GROF, Stanislav, GROFOVÁ, Christina. *Krise duchovního vývoje*. Přel. Lubor Kysučan. 1. vyd. Praha : Chvojkoovo nakladatelství, 1999. 255 s. Orig.: Spiritual emergency. ISBN 80-86183-09-2.

GROM, Bernhard. *Religionspsychologie*. 1. vyd. München : Kösel, 1992. 429 s. ISBN 3-466-20358-9.

HALÍK, Tomáš. *Co je bez chvění, není pevné*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 379 s. ISBN 80-7160-628-1.

HALÍK, Tomáš. *Dotkni se ran*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 223 s. ISBN 978-80-7106-979-9.

HALÍK, Tomáš. *Noc zpovědníka: paradoxy malé víry v postoptimistické době*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 252 s. ISBN 80-7106-777-6.

HALÍK, Tomáš. *Stromu zbývá naděje. Krize jako šance*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 233 s. ISBN 978-80-7106-989-8.

HALÍK, Tomáš. *Vzdáleným nablízku: vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 252 s. ISBN 978-80-7106-907-2.

HARSCH, Helmut. *Seelsorge als Lebenshilfe : Studien zu Fragen der Praktischen Theologie*. 1. vyd. Heidelberg : Quelle & Meyer, 1965. 259 s.

HERCIKOVÁ, Pavla Edita. *Křesťanská výchova dětí*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2002. 170 s. ISBN 80-239-0353-5.

HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Přel. Karel Balcar. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 157 s. ISBN 80-7178-217-3.

HORSKÝ, Rudolf. *Jak pracovat s dětmi*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1952. 195 s.

HUSAROVICHOVÁ, Zuzana. *Adolescent Eco-spirituality. Sborník*. MENDELNet 2006. Brno : MZLU, 2006. s. 212.

JÄNICKE, Theodor. *Bibelhilfe für die kirchliche Jugendarbeit*. 1. vyd. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1954. 192 s.

JÄNICKE, Theodor. *Bibelhilfe für die kirchliche Jugendarbeit*. 1. vyd. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1955. 192 s.

JEDLIČKA, Richard. *Psychologická první pomoc v práci výchovného poradce*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. 98 s. ISBN 80-7290-035-8.

JENSEN, Hans-Hinrich. (ed.) *Handbuch der Praktischen Theologie*. 1. vyd. 3. Band. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1978. 360 s. Liz. 420.205-238-78.

JENTSCH, Werner. *Der Seelsorger : Beraten, Bezeugen, Befreien : Grundzüge biblischer Seelsorge*. 3. vyd. Moers : Brendow, 1984. 349 s. ISBN 3-87067-180-7.

JENTSCH, Werner. *Handbuch der Jugendseelsorge : Geschichte. Theologie. Praxis*. 1. vyd. Teil II. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1963. 528 s. Verlagsnummer 4033.

JIRSA, František. *Internet jako prostředek farní pastorace*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko při arcibiskupství pražském, 2004. 35 s. ISBN 80-239-4247-6.

JOSUTTIS, Manfred. *Kraft durch Glauben : Biblische, therapeutische und esoterische Impulse für die Seelsorge*. 1. vyd. München : Gütersloher, 2008. 205 s. ISBN 978-3-579-08028-4.

KALINA, Kamil. *Jak žít s psychózou*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 247 s. ISBN 80-7178-563-6.

KAPLÁNEK, Michal, WIDL, Maria. *Jugend – Kirche – Atheismus / Mládež – Církev – Ateismus*. 1. vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích a Universität Erfurt, 2006. 187 s. ISBN 80-7040-904-5.

KAPLÁNEK, Michal. *Pastorace mládeže*. 1. vyd. Praha : Salesiánská provincie, 1999. 125 s.

KEMPENSKÝ, Tomáš. *Čtyři knihy o následování Krista*. 1. vyd. Brno : Cesta, 1991. 255 s. ISBN 80-85319-18-7.

KLESSMANN, Michael. *Seelsorge : Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*. 1. vyd. Göttingen : Neukirchener Verlag, 2008. 499 s. ISBN 978-3-7887-2293-7.

KOHÁK, Erazim. *Člověk, dobro a zlo*. 1. vyd. Praha : Ježek, 1993. 272 s. ISBN 80-901-625-3-3.

- KOVÁŘ, František. *Pomůcky pro duchovní péči o mladé příslušníky církve československé: pracovní období 1952-1953*. Praha : Ústřední rada církve československé, 1952. 170 s.
- KNOCH, Otto, SCHÜRMAN, Heinz. *Bibel und Seelsorge*. 1. vyd. Stuttgart : Katholisches Bibelwerk, 1964. 238 s.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Jak žít s neurózou*. 4. rozšířené vyd. Praha : Triton, 2006. 216 s. ISBN 80-7254-553-1.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Pastorální péče*. 1. vyd. Praha : Oliva, 2000. 177 s. ISBN 80-85942-42-9.
- KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Pastorace v mimořádných případech*. 1. vyd. Bratislava : ECM, 1992. 72 s. ISBN 80-85013-24-X.
- KUČERA, Zdeněk. *Hoře a milost: ke kořenům teologie církve radikálního modernismu*. 1. vyd. Brno : L. Marek, 2001. 128 s. ISBN 80-86263-19-3.
- KUČERA, Zdeněk et al. *Naše doba náš úkol*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1988. 107 s.
- KUČERA, Zdeněk. *O teologickou totožnost církve československé husitské*. 1. vyd. Praha : Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze, 1988. 134 s.
- KUČERA, Zdeněk. *Pravda a iluze moderní teologie : Emil Brunner - Paul Tillich - obrat teologie CCŠH*. 1. vyd. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1986. 188 s.
- LÁBATH, Vladimír et al. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
- LECHNER, Martin. *Pastoraltheologie der Jugend*. 1. vyd. München : Don Bosco Verlag, 1992. 391 s. ISBN 3-7698-0687-5.
- LEWIS, C. S. *Bůh na lavici obžalovaných*. Přel. Tomáš Adámek. 1. české vyd. Praha : Návrat domů, 1997. 99 s. Orig.: God in the Dock. ISBN 80-85495-59-7.
- LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. Přel. Jana Pošmourná. 1. české vyd. Praha : Návrat domů. 1998. 130 s. Orig.: The Problem of Pain. ISBN 80-85495-89-9.
- LIGUŠ, Ján. *Medziludská komunikácia*. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 1996. 93 s. ISBN 80-88825-35-0.
- LIGUŠ, Ján et al. *Náboženská výchova a výuka. Sborník*. 1. vyd. Brno : L. Marek, 2005. 172 s. ISBN 80-86263-59-2.

- LOCKE, John. *O výchově*. Přel. František Singule. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 229 s.
- LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s. ISBN 80-210-2224-8.
- LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1997. 181 s. ISBN 80-210-1645-0.
- MAAS, Gertrudeke van der. *Homo homini pastor*. 1. vyd. Benešov : Eman, 2003. 66 s. ISBN 80-86211-28-2.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upravené vyd. Praha : Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MALONEY, Michael, KRANZOVÁ, Rachel. *O poruchách příjmu potravy*. Přel. Jana Krchová. 1. české vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 153 s. ISBN 80-7106-248-0.
- MANNWEILER, Walter. (ed.) *Handbuch für evangelische Jugendarbeit*. 1. vyd. Zürich : Verlag Junge Kirche, 1948. 275 s.
- MARTINEK, Michael et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha : Jabok. 2008. 175 s. ISBN 978-80-904137-2-6.
- McDOWELL, Josh, HOSTETLER, Bob. *Handbuch Jugend-Seelsorge*. 1. vyd. Bielefeld : CLV, 1998. 637 s. ISBN 3-89397-383-4.
- MOORE, Robert, L. C. G. *Jung a křesťanská spiritualita*. Přel. Ivo Müller. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 194 s. Orig.: Carl Jung and christian spirituality. ISBN 80-7178-195-9.
- MORGENTHALER, Christoph. *Seelsorge*. 1. vyd. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus, 2009. 413 s. ISBN 978-3-579-05404-9.
- MÜLLER, C. Wolfgang, KENTLER, Helmut, MOLLENHAUER, Klaus, GIESECKE, Hermann. *Was ist Jugendarbeit? : Vier Versuche zu einer Theorie*. 1. vyd. München : Juventa, 1964. 176 s.
- MÜLLER, Eberhard, STROH, Hans et al. *Seelsorge in der modernen Gesellschaft : Erfahrungen und Perspektiven*. 2. přepracované a zkrácené vyd. Hamburg : Furche, 1964. 302 s.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 3. aktualizované vyd. Praha : Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.

NAUER, Doris. *Seelsorge : Sorge um die Seele*. 1. vyd. Stuttgart : Kohlhammer, 2007. 320 s. ISBN 978-3-17-019117-4.

NOTH, Isabelle, MORGENTHALER, Christoph. (ed.) *Seelsorge und Psychoanalyse*. 1. vyd. Stuttgart : Kohlhammer, 2007. 192 s. ISBN 978-3-17-019972-9.

OPATRŇÝ, Aleš. *Cesty k víře*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko při Arcibiskupství Pražském, 2005. 44 s.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. 4. rozšířené vyd. Praha : Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství Pražském, 2005. 113 s. ISBN 80-254-3051-0.

OPATRŇÝ, Aleš. *Cesty pastorage v pluralitní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. 231 s. ISBN 80-7192-930-1.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage v postmoderní společnosti*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. 150 s. ISBN 80-7192-577-8.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační situace u nás. Analýzy a výhledy*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996. 102 s. ISBN 80-7192-092-4.

OTTO, Rudolf. *Posvátno : Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Přel. Jan J. Škoda. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1998. 160 s. Orig.: *Das Heilige : Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalem*. ISBN 80-7021-260-8.

PONĚŠICKÝ, Jan. *Neurózy, psychosomatická onemocnění a psychoterapie*. 2. vyd. Praha : Triton, 2004. 215 s. ISBN 80-7254-459-4.

PECHAR, J. (ed.) *Pojem krize v dnešním myšlení. Sborník*. Praha : Filozofický ústav ČSAV, 1992. 149 s. Orig.: *Über die Krise*. ISBN 80-7007-034-X.

POTTIER, Bernard, KASPER, Walter, PORRO, Carlo. *Služba trvalých jáhnů. Sborník I. Teologický pohled*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998. 42 s. ISBN 80-238-4048-7.

PRAŠKO, Ján. *Co je to deprese a jak se léčí*. 2. vyd. Praha : Triton, 2007. 31 s. ISBN 978-80-7387-065-2.

PRAŠKO, Ján et al. *Psychotická porucha a její léčba*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 2001. 90 s. ISBN 80-85912-65-1.

RAATZ, Rose-Maria. *Bibelhilfe für die kirchliche Kinderarbeit*. 1. vyd. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, 1955. 183 s.

RENÖCKL, Helmut, BLANCKENSTEIN, Miklós. (ed.) *Nová religiozita fascinuje a zneklidňuje. Sborník*. Přel. Jan Šnejdar. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000. 101 s. ISBN 80-7192-541-1.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Emil čili o výchování*. Přel. Milan Svoboda, Jaroslav Novák. 1. české vyd. 2. díl. Praha : Dědictví Komenského, 1911. 471 s.

ROWATT, G. Wade Jr. *Adolescents in Crisis*. 1. vyd. Louisville : Westminster John Knox Press, 2001. 211 s. ISBN 0-664-22334-6-90000.

RULAND, Ludwig. *Handbuch der praktischen Seelsorge*. 1. vyd. Svazek II. München : Max Hueber Verlag, 1931. 416 s.

RUTRLE, Otto. *Pomoc nejvzácnější*. 2. vyd. Praha : Ústřední rada církve československé v Praze-Dejvicích, 1948. 63 s.

RUTRLE, Otto. *Úvod do církevního díla*. 1. vyd. Praha : Husova československá a bohoslovecká fakulta, 1953. 145 s.

RUTRLE, Otto. *Úvod do metodiky církevní práce v církvi československé*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1952. 101 s.

RUTRLE, Otto. *Základní problémy duchovní péče*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1940. 116 s.

RUTRLE, Otto. *Živá obec*. 1. vyd. Praha : Ústřední rada CČS. 97 s.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 3. vyd. (2. vyd. v Portálu). Praha : Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana et al. *Dětská klinická psychologie*. 4. přepracované a doplněné vyd. Praha : Grada, 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. 325 s. ISBN 80-7178-547-4.

SAINT-LAURENT, George E. *Spirituality and Word Religions*. 1. vyd. Mountain View : Mayfield Publishing Company, 2000. 256 s. ISBN 1-55934-962-X.

SALAJKA, Milan. *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. 181 s. ISBN 80-7184-655-4.

SALAJKA, Milan. *Rozhovory o duchovní práci v církvi*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1977. 142 s.

SANDORF, John, SANDORF, Paula. *Aj pastor je člověk*. Přel. Daniel Mažáři. 1. vyd. Praha : Ampelos, 1998. 32. s. ISBN 80-238-4015-0.

SANTA, Thomas, S. *Porozumět úzkostlivým*. Přel. Josefa Strettiová, Věra Borská. 1. české vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. 255 s. Orig.: Understanding scrupulosity. ISBN 80-7192-511-X.

SÁZAVA, Zdeněk. *Náš život v církvi*. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1977. 81 s.

SCHWEITZER, Friedrich. *Religionspädagogik : Lehrbuch Praktische Theologie*. 1. vyd. Band 1. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus, 2006. 334 s. 3-579-05402-3

SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Přel. Eva Lajkepová, Pavel Pšeja. 1. české vyd. Brno : CDK, 2003. 231 s. Orig.: Spirituality & history. ISBN 80-7325-017-9.

SCHEUCHENPFLUG, Peter. (ed.) *Tröstende Seelsorge : Chancen und Herausforderungen für christliches Handeln in der pluralen Welt*. 1. vyd. Würzburg : Echter Verlag, 2005. 250 s. ISBN 3-429-02731-4.

SCHINDLER, Regine. *Zur Hoffnung erziehen. Gott im Kinderalltag*. 1. vyd. Zürich : Theologische Verlag, 1999. 259 s. ISBN 3-7806-2492-3.

SCHIRMER, Dietrich, SCHIRMER, Eva. *Deklassiert? Arbeiterjugendliche in der Kirche : Ein Bericht und seine Konsequenzen für eine andere Jugendarbeit*. 1. vyd. München : Kaiser, 1976. 218 s. ISBN 3-459-01057-6.

SIMPSON, Elizabeth. *The Perfection of Hope*. 1. vyd. Toronto : Macfarlane Walter & Ross, 1997. 229 s. ISBN 1-55199-008-3.

SMOLÍK, Josef. *Pastýřská péče*. 1. vyd. Praha : Kalich, 1991. 264 s. ISBN 80-7017-276-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vyd. Praha : Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

SOKOL, Jan. *Mensch und Religion*. 1. vyd. München : Verlag Karl Alber, 2007. 320 s. ISBN 978-3-495-48264-3.

SPRANGER, Eduard. *Lebensformen : Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit*. 7. vyd. Halle : Max Niemeyer Verlag, 1930. 450 s.

SVOBODA, Mojmír, KREJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 791 s. ISBN 80-7178-545-8.

SWITZER, David K. *Krisenberatung in der Seelsorge : Situationen und Methoden*. 1. vyd. München : Kaiser Verlag, 1975. 194 s. ISBN 3-459-01038-X.

ŠPIDLÍK, Tomáš, RUPNIK, Marco I. *Nové cesty pastorální teologie : Krása jako východisko*. Přel. Pavel Ambros, Josef Bradáč. 1. české vyd. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma, 2008. 656 s. Orig.: *Teologia pastorale : A partire dalla bellezza*. ISBN 978-80-86715-97-1.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *A nahoře nic... : o možnostech postmoderního člověka žít duchovně*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 154 s. ISBN 80-7178-396-X.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství v dialogu : kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 208 s. ISBN 80-7178-168-1.

STÄDLER-MACH, Barbara. *Kinderseelsorge : Seelsorge mit Kindern und ihre pastoralpsychologische Bedeutung*. 1. vyd. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2004. 229 s. ISBN 3-525-62378-X.

TILLICH, Paul. *Religionsphilosophie*. 3. vyd. Stuttgart : W. Kohlhammer, 1962. 119 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. rozšířené a přepracované vyd. Praha : Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Přel. Ladislav Heryán. 1. české vyd. Praha : Portál, 2004. 158 s. Orig.: *Becoming Human*. ISBN 80-7178-805-8.

VODÁČKOVÁ, Daniela et al. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*. 1. vyd. Brno : L. Marek, 2005. 234 s. ISBN 80-86263-69-X.

WARD, Pete, ADAMS, Sam, LEVERMORE, Jude. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Přel. Milan Koldinský. 1. české vyd. Praha : Portál, 1997. 144 s. Orig.: *Youthwork – and how to do it*. ISBN 80-7178-044-8.

WEIß, Helmut, FEDERSCHMIDT, Karl H., TEMME, Klaus. (ed.) *Ethik und Praxis des Helfens in verschiedenen Religionen : Anregungen zum interreligiösen Gespräch in Seelsorge und Beratung*. 1. vyd. Neukirchen : Neukirchener Verlag, 2005. 377 s. ISBN 3-7887-2135-9.

WIDL, Maria. *Křesťanství a esoterika. Nové duchovní proudy jako výzva církvím*. Přel. Jaroslav Vokoun. 1. české vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997. 151 s. Orig.: Christentum und Esoterik. ISBN 80-7192-217-X.

WINDELS, Olivier, EVANS, Michael, OPATRŇY, Aleš et al. *Služba trvalých jáhnů. Sborník II. Zkušenosti a reflexe*. 1. vyd. Praha : Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998. 37 s. ISBN 80-238-4047-9.

WINKLER, Klaus. *Seelsorge*. 1. vyd. Berlin : Walter de Gruyter, 1997. 561 s. ISBN 3-11-013185-4.

PRAMENY:

BIBLE. Český ekumenický překlad. 11. vyd. (9. přepracované). Praha : Česká biblická společnost, 1998. 863 + 287 s. ISBN 80-85810-19-0.

BALÍK, Jan. (red.) *Pastorační plán Sekce pro mládež České biskupské konference*. 1. vyd. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2002. 48 s. ISBN 80-238-9622-9.

Cirkev, drogy a toxikománia : pastoračná príručka. Přel. Eva Karlíková. 1. vyd. Trnava : Pápežská rada pre pastoráciu zdravotníckych pracovníkov, 2004. 211 s. Orig. Chiesa, droga e tossicomania : Manuale di Pastorale. ISBN 80-7141-454-9.

Duchovní péče o laiky působící v pastorační službě církve – Směrnice ČBK. 1. vyd. (pro vnitřní potřebu). Praha : Sekretariát české biskupské konference, 2001. 8 s. ISBN 80-238-7488-8.

SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIÉ:

ALLMEN, Jean-Jaques. *Biblický slovník*. Přel. Jan Měrejovský. 2. vyd. Praha : Evangelické nakladatelství - Kalich, 1991. 360 s. Orig.: Vocabulaire biblique. ISBN 8017-180-4.

BIČ, Miloš, SOUČEK, Josef Bohumil. *Biblická konkordance*. 1. vyd. Díl II. L – P (celkem 3 díly). Praha : Kalich, 1963. 777 s.

CAMPBELL, Alastair V. *A Dictionary of Pastoral Care*. 1. vyd. London : SPCK, 1987. 300 s. ISBN 0-281-04239-X.

DIETRICH, Michael, DIETRICH, Jörg. *Wörterbuch Psychologie & Seelsorge*. 1. vyd. Wuppertal : R. Brockhaus Verlag, 1989. 413 s. ISBN 3-417-24658-X.

DOUGLAS, J. D. et al. *Nový biblický slovník*. Přel. Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. Orig.: New Bible dictionary. ISBN 978-80-7255-193-4.

FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Přel. Terezie Brichtová, Jiří Sýkora, Jan Lachman. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1295 s. Orig.: Nuovo dizionario di spiritualità. ISBN 80-7192-338-9.

GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha : Vodnář, 2000. 425 s. ISBN 80-86226-07-7.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-9-303-X.

HUNTER, Rodney J. (ed.) *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*. 1. vyd. Nashville : Abingdon Press, 1990. 1346 s. ISBN 0-687-10761-X.

JENSEN, Hans-Hinrich, TREBS, Herbert. *Theologisches Lexikon*. 1. vyd. Berlin : Union Verlag, 1991. 552 s. Liz. 395/3015/81.

JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion*. 2. vyd. 15 svazků. USA : Thomson Gale, 2005. ISBN 0-02-865997-X.

KÁBRT, Jan et al. *Latinsko-český slovník*. 4. vyd. Praha : SPN, 1996. 483 s. ISBN 80-04-26657-6

KITTEL, Bernard. *Theological Dictionary of the New Testament*. 3. vyd. Grand Rapids : WM. B. Eerdmans Publishing Company, 2006, vol. 3 (Θ-K). 1104 p.

KLOSTERMANN, Ferdinand, RAHNER, Karl, SCHILD, Hansjörg. et al. *Lexikon der Pastoraltheologie*. 1. vyd. Band 5. Freiburg : Herder, 1972. 636 s. ISBN 3-451-16517-1.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 2. přepracované a rozšířené vyd. Praha : Kalich, 1956. Díl 1, A – R. 818 s.

PRACH, Václav. *Řecko – český slovník*. 4. vyd (2. vyd. ve Vyšehradu). Praha : Vyšehrad, 2005. 588 s. ISBN 80-7021-796-0.

SALAJKA, Milan. *Orientační teologický slovník*. 1. vyd. Praha : Ježek, 2000. 194 s. ISBN 80-85996-25-1.

The New Encyclopaedia Britannica. 15. vyd. Vol. 1. Chicago : Encyclopaedia Britannica, 1991. 980 s. ISBN 0-85229-529-4.

ODBORNÁ PERIODIKA:

BALAŠTÍKOVÁ, Veronika, BLATNÝ, Marek, KOHOUTEK, Tomáš. Aspekty sebepojetí jako determinanty výběru strategií zvládnání u adolescentů. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 5, s. 410 – 415. ISSN 0009-062X.

BLATNÝ, Marek, URBÁNEK, Tomáš. Stabilita a změny osobnosti v adolescenci: Analýza na úrovni osobnostních typů. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 4, s. 289 – 297. ISSN 0009-062X.

BLOOM, Sandra L. The Gulf War as Adolescent Crisis. *The Journal of Psychohistory*, 1991, roč. 19, č. 1, s. 85 – 96. ISSN 0145-3378.

CEP : Církevní ekumenický plátek : Časopis pro mládež vydávaný Ústřední radou ČČSH.. 2000 – 2004. č. 22 – 71.

HAUGH, R. A crisis in adolescent psych. *H&HN: Hospitals & Health Networks*, 2003, roč. 77, č. 1, s. 38. ISSN 1068-8838.

KYASOVÁ, Miroslava. Kouření cigaret a další formy rizikového chování adolescentů. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 1, s. 56 – 64. ISSN 0009-062X.

IHLEFELD, Andrea. Sebevražda a pastýřská péče. Přel. Ladislav Kopecký. *Křesťanská revue*, 1984, roč. 51, s. 189 – 191, 198 – 205.

NEŠPOR, Karel. Alkohol a jiné návykové látky u dětí. *Česká a Slovenská Psychiatrie*, 2004, roč. 100, č. 5, s. 301 – 304. ISSN 1212-0383.

OSECKÁ, Lída, MACEK, Petr, ŘEHULKOVÁ, Oliva. Negativní události, konflikty s rodiči a negativní emoce jako prediktory zdravotních stesků adolescentů: rozdíly mezi dívkami a chlapci. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 2, s. 97 – 105. ISSN 0009-062X.

RAJMICOVÁ, Kateřina. Dospělé děti a jejich rodiče. *Psychologie dnes*, 2003, roč. 9, č. 3, s. 16 – 17.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

MARTINEK, Michael et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. [CD-ROM]. 1. vyd. Praha : Jabok, 2008. ISBN 978-80-904137-2-6.

Doporučené webové stránky věnující se problematice pastorage:

<http://www.pastorace.cz/>

<http://www.vira.cz>

<http://www.signaly.cz/>

<http://www.krestanstvi.cz/>

<http://www.ymca.cz/>

ZUSAMMENFASSUNG

Seelsorge bei Jugendlichen in spirituellen Krisen

Die vorliegende Doktorarbeit mit dem Titel „Seelsorge bei Jugendlichen in spirituellen Krisen“ soll neue Aspekte in der Seelsorge mit jungen Leuten aufzeigen und damit vor allem den kirchlichen Mitarbeitern eine komplexe und neue Ansicht auf diese Problematik geben. Die junge Generation hat immer im Fokus der Seelsorge gestanden, auf der anderen Seite ist aber gerade die Arbeit in diesem Bereich nicht immer einfach. Jugendliche sind eine gefährdete Gruppe, welche besonders oft persönliche Krisen durchlebt. Auf ihrer Suche nach Identität im Sinne von Erik Erikson müssen sie sich auch mit ihrer eigener Spiritualität auseinandersetzen. Seelsorger haben hier die Aufgabe, den Zweifelnden zu zeigen, dass das Leben trotz alle Probleme immer einen Sinn hat und der Glaube ihnen helfen kann, den richtigen Weg zu finden.

Diese Doktorarbeit besteht aus einem theoretischen und einem empirischen Teil. Der theoretische Teil ist dabei in 4 Kapitel untergliedert. Im ersten Kapitel werden die Grundbegriffe Jugendliche, Spiritualität, Krise und Seelsorge definiert. Das zweite Kapitel beschäftigt sich mit der Adoleszenz als Lebensentwicklungsphase, deren Hauptaufgabe die Suche der eigenen Identität ist und mit der viele spezifische Probleme verbunden sind. Das dritte Kapitel handelt von den Erscheinungsformen der Krise, vor allem davon, wie sich die allgemeine Krise in der Gesellschaft auf die Spiritualität des Individuums überträgt. Im vierten und entscheidenden Kapitel werden die Möglichkeiten der Seelsorge zur Lösung spiritueller Krisen dargestellt. Ein besonderes Augenmerk liegt dabei auf der Frage, welche Methoden hierbei aus praktisch-theologischer Sicht angewendet werden sollten.

Der empirische Teil der Arbeit besteht aus zwei Kapiteln. Das erste Kapitel beschreibt aufgrund zweier Gespräche konkrete Fälle von Jugendlichen in spirituellen Krisen. Im zweiten Kapitel erfolgt die Auswertung und Interpretation einer Umfrage,

in deren Rahmen 50 Seelsorger in ganz Tschechien über ihre Erfahrungen im Bereich der Jugendarbeit befragt wurden. Zu den interessanten Feststellungen gehört dabei unter anderem die Tatsache, dass Jugendliche sich sehr intensiv mit spirituellen Fragen beschäftigen, dies jedoch außerhalb der Kirche im privaten Rahmen tun. Am Anfang der Krise stehen meist Probleme in der Familie, die erst später bei manchen spirituelle Dimensionen bekommen. Die Seelsorger sind sich darin einig, dass man den Jugendlichen viel Zeit geben, ihr Selbstbewusstsein stärken und ernstes Verständnis für ihre Probleme zeigen muss. Außerdem darf eine regelmäßige und begleitende Unterstützung über einen längeren Zeitraum nicht fehlen. Für die Seelsorgen besteht dabei die besondere Herausforderung darin, eine moralisierende Haltung zu vermeiden, gegenüber den Jugendlichen keinen Druck aufzubauen und auf oberflächliche und triviale Ratschläge verzichten.

Die größte Gefahr für Jugendliche in der heutigen Zeit sind die aus christlicher Sicht falschen Moralvorstellungen der Leistungs- und Konsumorientierung, wie sie in den Medien dargestellt werden. Falsche Wertvorstellungen der Gesellschaft können bei den Jugendlichen zu Minderwertigkeitsgefühlen führen. Werden diese von den Eltern oder sonstigen Vertrauenspersonen nicht ernst genommen, kann dies schwerwiegende Folgen bis hin zum Suizid haben. Dieser stellt bei Jugendlichen keine Ausnahme dar sondern zählt in dieser Altersgruppe vielmehr zur zweithäufigsten Todesursache. Dieser Aspekt sollte auf keinem Fall unterschätzt werden und bringt gerade für die Seelsorger eine große Verantwortung mit sich.

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Doktorská práce s názvem „Pastorační péče o adolescenty ve spirituální krizi“ je určena všem duchovním, kteří přicházejí do styku s dospívajícími. Práce je rozdělena na teoretickou část se čtyřmi kapitolami a empirickou část se dvěma kapitolami. K hlavním přínosům této práce patří zmapování stavu pastorační péče o mládež v našem prostředí a poskytnutí souhrnného přehledu relevantní literatury. Dále práce definuje tzv. čtyři podoby spirituální adolescentní krize dospívajících. Tato spirituální krize u adolescentů má velmi úzkou souvislost s krizí identity podle Erika Eriksona. V práci jsou také stanoveny zásady pastoračního doprovázení mladého člověka v krizi s přihlédnutím k pozitivním aspektům krizových stavů.

This doctoral thesis with the name „Pastoral care of adolescents in spiritual crisis” is intended for counsellors who have regularly contact with young people. Thesis is divided into theoretical part with four chapters and empirical part with two chapters. Between main contributions of this thesis belong view of youth pastoral care conditions in our Czech environment and also summary of relevant literature. The doctoral thesis defines four types of adolescent’s spiritual crisis. This spiritual crisis has close connection to Erikson’s identity crisis. The thesis also describes few principles of young people counselling with an emphasis on positive aspects of every crisis.

KLÍČOVÁ SLOVA

- Pastorační péče
- Pastýřská péče
 - Pastorage
 - Adolescenti
 - Dospívající
- Spirituální krize
- Adolescentní krize
- Pomoc adolescentům

- Pastoral care
- Pastoral counseling
 - Counseling
 - Adolescents
 - Teenage
 - Spiritual crisis
- Adolescent crisis
- Help for adolescents

